

FINANSŲ MAKLERIO ĮMONIŲ IR JŲ KLIENTŲ TEISINIO SANTYKIO YPATUMAI

Tomas Rymeikis

Lietuvos teisės universiteto Teisės fakulteto Civilinės ir komercinės teisės katedra
Ateities g. 20, 2057 Vilnius
Teisės firma „REGIJA“
Etmonų g. 6, 2001 Vilnius
Telefonas 212 42 67
Elektroninis paštas t.rymeikis@regija.lt

Pateikta 2003 m. sausio 29 d.

Parengta spausdinti 2003 m. balandžio 21 d.

Recenzavo Lietuvos teisės universiteto Teisės fakulteto Civilinės ir komercinės teisės katedros lektorius dr. Egidijus Baranauskas ir Vilniaus universiteto Teisės fakulteto Tarptautinės ir Europos Sąjungos teisės katedros docentė dr. Dalia Foigt

S a n t r a u k a

Akivaizdu, kad galiojantis naujas Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas [1] ne tik detalizavo tam tikrų teisinių santykių reguliavimą, tačiau ir įvedė daug naujovių. Atskiromis Civiliniame kodekse įtvirtintomis naujomis nuostatomis bandoma panaikinti įvairias teisinio reguliavimo spragas. Taip pat priimami ir keičiami teisės aktai, kuriais siekiama kiek įmanoma geriau sureguliuoti rinkos ekonomikos sąlygotus santykius, taip pat ir susijusius su investavimu į vertybinius popierius. Straipsnyje bandoma atsakyti į bene labiausiai kiekvienam investuotojui rūpimą klausimą – kaip maksimaliai užtikrinti jo turimų vertybinių popierių ir piniginių lėšų saugumą, kai jie laikomi finansų maklerio įmonėse. Būtent šį finansų maklerio įmonių bei jų klientų tarpusavio santykių klausimą bandoma apžvelgti šiame straipsnyje, tačiau autorius nepretenduoja išsamiai atskleisti egzistuojančios šioje srityje problemos.

Įžanga

Kalbėti apie finansų maklerio įmonių (toliau – FMĮ) ir jų klientų teisinį santykį reikėtų pradėti nuo to, kad jis grindžiamas tarp jų sudaromomis sutartimis, kurių turinį iki šiol labai detalai reguliavo Lietuvos Respublikos vertybinių popierių komisijos priimti teisės aktai, tarp kurių svarbiausiais laikyčiau Vertybinių popierių komisijos patvirtintas sutarčių tarp FMĮ ir jų klientų sudarymo taisyklės [2] (toliau – Taisyklės) bei Lietuvos Respublikos vertybinių popierių rinkos įstatymą [3] (toliau – Rinkos įstatymas). Jau nuo vertybinių popierių rinkos susikūrimo tokių sutarčių sudarymo reguliavimas pasižymėjo savita specifika – sudaromų sutarčių turinys buvo labai detalai reglamentuojamas. Siekiant kiek įmanoma detaliau reguliuoti šią sritį bandoma visų pirma apsaugoti ne tik FMĮ klientą kaip vartotoją, bet ir viešąjį interesą, taip užtikrinant Lietuvos vertybinių popierių rinkos stabilumą bei efektyvų funkcionavimą. Analizuojant Lietuvos ir Europos Sąjungos norminius dokumentus bei atskirų nuostatų taikymo praktiką taikomas sisteminis teisės normų nagrinėjimo ir aiškinimo metodas. Straipsnyje siekiama atskleisti esmines iki šiol egzistavusias įstatymų spragas ir neaiškumus bei pateikti pasiūlymų dėl įstatymų bazės tobulinimo remiantis naujomis įtvirtintomis Civilinio kodekso nuostatomis dėl turto patikėjimo. Atitinkamai ir šio tyrimo objektą galima apibrėžti kaip teisinių santykių dėl FMĮ bei jų klientų turto atskyrimo problematikos įvairius aspektus.

Civilinio kodekso taikymo galimybės reguliuojant FMĮ klientų turimų piniginių lėšų ir vertybinių popierių saugumą

Kaip jau minėta straipsnio santraukoje, Civilinis kodeksas atvėrė galimybę pritaikyti kai kurias jo nuostatas ir bandant sureguliuoti atskirus FMĮ bei jų klientų santykių turinio elementus.

Turbūt nesuklysiu pasakęs, kad svarbiausias kliento interesas yra maksimali jo turto apsauga, t. y. FMĮ klientų vertybinių popierių bei laikomų piniginių lėšų saugumo klausimas atsižvelgiant į tai, kad FMĮ, kaip ir kiekviena kita įmonė, gali bankrotuoti, tapti nemoki bei į kitas rizikas, kurios gresia kliento vertybinių popierių ir piniginių lėšų praradimu.

Kalbant apie vertybinius popierius reikia paminėti, kad vertybinių popierių pasaulio principo įtvirtinimas Rinkos įstatyme bei Taisyklėse, o jais remiantis ir vertybinių popierių pasaulio sutarčių tarp FMĮ ir jų klientų sudarymas praktiškai eliminavo riziką, kad kliento vertybinių popieriai bus palaikyti pačios FMĮ turtu jai bankrutavus. Minėtas pasaulio principas reiškia, kad FMĮ apskaitomi kliento vertybiniai popieriai yra kliento nuosavybė, į kurią negali būti nukreipti išieškojimai dėl FMĮ skolų. Civilinio kodekso 1.101 straipsnio 10 dalis taip pat įtvirtino prezumpciją, kad kliento vertybiniai popieriai FMĮ yra laikomi pasaulio pagrindais.

Daugiau problemų, mano nuomone, kyla dėl klientų piniginių lėšų. Iki 1998 metų FMĮ klientai šiuo požiūriu buvo visai neapsaugoti, nes FMĮ bankrutavus klientai tapdavo tik eiliniaisiais FMĮ piniginių lėšų, kurios buvo laikomos FMĮ, kreditoriais.

Vėliau Rinkos įstatyme buvo įtvirtintas reikalavimas FMĮ pasaulio pagrindais, t. y. atskirai nuo FMĮ piniginių lėšų, laikyti ne tik klientų vertybinius popierius, bet ir pinigines lėšas. Tačiau šio reikalavimo faktiškai nebuvo įmanoma užtikrinti, nes tiek FMĮ, tiek ir jų klientų pinigines lėšas komerciniuose bankuose būdavo laikomos vienoje FMĮ vardu atidarytoje sąskaitoje, kad FMĮ galėtų užtikrinti operatyvų ir sklandų disponavimą jomis. Taigi piniginių lėšų sąskaitos komerciniame banke savininku laikoma FMĮ, o jai bankrutavus klientai savo laikomų lėšų atžvilgiu yra tik eiliniai kreditoriai.

Komerciniuose bankuose kliento lėšas galima laikyti ir atskirai – kiekvieno FMĮ kliento vardu atidarius po atskirą piniginių lėšų sąskaitą. Tokiu atveju FMĮ klientų pinigines lėšas būtų apsaugotos ne tik nuo FMĮ bankroto, bet ir, remiantis Indėlių ir įsipareigojimų investuotojams draudimo įstatymu [4], iš dalies nuo komercinio banko bankroto (nes jos būna apdraustos – *aut. pastaba*). Tačiau dėl su tuo susijusių didelių finansinių ir administracinių darbo sąnaudų tokių sąskaitų administravimo mechanizmas labai nelankstus. Nepaisant netgi atskiros kiekvienam FMĮ klientui atidarytos piniginių lėšų sąskaitos komerciniame banke vis tiek nebūtų išspręstas FMĮ, skirtingai nei komercinio banko sąskaitoje esančių grynųjų kliento pinigų likimo klausimas.

Norint išspręsti visus su kliento vertybiniais popieriais bei pinigėmis lėšomis susijusius klausimus reikėjo ieškoti kito sprendimo būdo.

Naujame Civiliniame kodekse daug plačiau įtvirtinta patikėjimo teisė [1, str. 4.106–4.110]. Ji ankstesniame Civiliniame kodekse buvo minima tik kalbant apie biudžetinių įstaigų ir organizacijų valdomą, naudojamą bei disponuojamą turtą. Ten pat įtvirtintos ir turto patikėjimo sutarties nuostatos, numatančios, kad patikėjimo sutartimi viena šalis (patikėtojas) perduoda kitai šaliai (patikėtiniui) savo turtą patikėjimo teise tam tikram laikui, o kita šalis įsipareigoja tą turtą valdyti, naudoti ir juo disponuoti patikėtojo ar jo nurodyto asmens (naudos gavėjo) interesais.

Dabartiniu metu įstatymo leidėjas ketina pasinaudoti minėtos patikėjimo sutarties nuostatomis Rinkos įstatyme įtvirtindamas, kad komerciniame banke FMĮ vardu atidarytoje sąskaitoje **patikėjimo pagrindais** galėtų būti laikomos visų FMĮ klientų lėšos, t. y. tokios sąskaitos savininkais būtų atskiri FMĮ klientai – patikėtojai [4, 24 str. 2 d.]. Pagrindas atidaryti tokias patikėjimo pagrindu tvarkomas sąskaitas būtų sudaryta patikėjimo sutartis tarp FMĮ ir klientų bei atskira sutartis su komerciniu banku dėl patikėjimo sąskaitos atidarymo. Šiam tikslui įgyvendinti Rinkos įstatyme įtvirtintas reikalavimas FMĮ sudaryti su savo klientais patikėjimo sutartis ir laikyti klientų pinigines lėšas komerciniame banke FMĮ vardu, tačiau patikėtojų naudai atidarytoje banko sąskaitoje, o pačios FMĮ pinigines lėšas laikyti atskiroje są-

skaitoje. Toks pat kliento piniginių lėšų klausimo aiškinimas pateiktas ir viename iš Vertybinių popierių komisijos išaiškinimų [4], kuris remiasi iki 2002 m. balandžio 1 d. galiojusios Rinkos įstatymo redakcijos 13 straipsnio 1 dalyje įtvirtintu reikalavimu atskirai apskaityti kliento ir FMĮ nuosavas pinigines lėšas.

Minėta piniginių lėšų apskaitos ir tvarkymo naujovė leidžia FMĮ efektyviai ir mažiausiomis sąnaudomis operuoti klientų piniginėmis lėšomis, esančiomis komerciniame banke atidarytoje tokioje patikėjimo sąskaitoje. FMĮ bankrutavus, patikėjimo sąskaitoje esančios klientų piniginės lėšos nebūtų užšaldomos, nes tokiose sąskaitose esančių piniginių lėšų savininkais būtų laikomi atskiri FMĮ klientai, nepaisant to, kad pati sąskaita atidaryta FMĮ vardu. Tokios patikėjimo sutartys su klientais gali būti sudaromos tiek kaip atskiros sutartys, tiek būti kitų tarp FMĮ ir jų klientų sudaromų sutarčių (pvz., kliento aptarnavimo sutarties – *aut. pastaba*) sudėtinėmis dalimis, numatant jose patikėtojo turto valdymo naudojimo bei disponavimo ypatumus. Kita vertus, tokių sutarčių turinys gali kartoti jau įprastų tapusių portfelio valdymo sutarčių sąlygas, kurių turinys irgi yra gana panašus, t. y. FMĮ suteikimas atitinkamų valdymo, naudojimo bei disponavimo teisių joms perduodamų piniginių lėšų atžvilgiu. Tokiu atveju, mano nuomone, nuostatos dėl piniginių lėšų apskaitos patikėjimo pagrindu galėtų taip pat būti sudėtinėmis vertybinių portfelio valdymo sutarties dalimis, nereikalaujant, kad FMĮ sudarytų atskiras patikėjimo sutartis su jos klientais.

Kalbant apie turto patikėjimą galima surasti nemažai bendro tarp turto patikėjimo ir turto administravimo nuostatų, įtvirtintų Civilinio kodekso XIV skyriuje. Lyginant šių dviejų institutų nuostatas, galima daryti išvadą, kad ir turto administravimo formos parinkimas būtų tinkamas siekiant saugiai apskaityti FMĮ klientų vertybinius popierius ar pinigines lėšas. Kita vertus, vertinant turto administravimo nuostatų turinį, darytina išvada, kad jos neturėtų būti taikomos sutartims tarp FMĮ ir jų klientų, arba bent jau įstatymo leidėjas nesiekė šio tikslo (vien jau atsižvelgiant į Civilinio kodekso 4.238 str., kuris numato turto administratoriaus teisę į atlyginimą, tačiau šiame straipsnyje nėra įtvirtinta galimybė susitarti dėl užmokesčio už turto administravimą – *aut. pastaba*), nes tokios atskiros sutarties rūšies kaip turto administravimas Civiliniame kodekse nėra numatyta, tuo tarpu turto patikėjimo sutartis numatyta. Taigi Civilinio kodekso 4.236 straipsnio 2 dalyje įtvirtinta galimybė numatyti turto administravimą sandorio pagrindu tokiu atveju turėtų būti suprantama kaip galimybė numatyti turto administravimą įgaliojimo pagrindu, t. y. vienašalio sandorio, o ne sutarties. Neatsižvelgdamas į tai manyčiau, kad aiškios takoskyros tarp galimo turto patikėjimo ir turto administravimo nuostatų pritaikymo FMĮ klientų piniginių lėšų ir vertybinių popierių apsaugai nėra. Siekiant išspręsti FMĮ iškylančius klausimus dėl reikalavimų tokioms patikėjimo sutartims bei atskiroms jų nuostatomis, Vertybinių popierių komisija turėtų patvirtinti standartizuotas patikėjimo sutartis arba bent jau patvirtinti jų esmines nuostatas bei kontroliuoti tokių sutarčių sudarymą ir registravimą FMĮ. Į FMĮ klientą reikėtų žvelgti kaip į vartotoją ir todėl reikia užtikrinti, kad tokiose sutartyse būtų įtrauktos visos esminės sąlygos, leidžiančios atskirti FMĮ turą nuo FMĮ kliento turto.

Svarstant klausimą dėl patikėjimo sąskaitų atidarymo FMĮ klientams, neišvengiamai tapo būtinos ir atitinkamos Indėlių ir įsipareigojimų investuotojams draudimo įstatymo pataisos, praplečiančios indėlininko sąvoką. Šis klausimas tampa aktualus tada, kai kalbama jau ne apie pačios FMĮ, tačiau apie komercinio banko, kuriame FMĮ patikėjimo pagrindais laiko savo klientų pinigines lėšas, bankrotą. Dabartiniu metu asmuo, kurio vardu atidaryta banko sąskaita, ir yra laikomas sąskaitoje esančių piniginių lėšų savininku bei nukentėjusiuoju, jei komercinis bankas bankrutuoja. Komerciniams bankams bankrutavus, FMĮ, o ne FMĮ klientai būtų laikoma jos vardu atidarytos piniginių lėšų sąskaitos savininku, todėl klientai negautų draudimo išmokų, kurias numato Indėlių ir įsipareigojimų investuotojams draudimo įstatymas. Iki Indėlių ir įsipareigojimų investuotojams įstatymo įsigaliojimo, norint nustatyti skirtingą teisinį režimą FMĮ piniginėms lėšoms ir klientų piniginėms lėšoms, esančioms toje pačioje banko sąskaitoje, arba gryniesiems pinigams, esantiems FMĮ, buvo nustatyti reikalavimai FMĮ sudaryti su klientais pasaugos sutartis, be to, Rinkos įstatyme buvo nustatyta prezumpcija, kad kliento vertybiniai popieriai ir piniginės lėšos laikomos pasaugos pagrindais. Tačiau išaiškėjo tam tikri prieštaravimai kitiems įstatymams (įmonių bankrotą reguliuojančiam

įstatymui – *aut. pastaba*), kuriuose buvo įtvirtintos nuostatos, suteikusios galimybę komerciniam bankui bankrutavus skirtingai interpretuoti kliento piniginių lėšų ir vertybinių popierių statusą, t. y. komerciniame banke FMĮ vardu atidarytoje banko sąskaitoje laikomas klientų pinigines lėšas priskirti pačios FMĮ turtui, nepaisant to, kad klientų pinigines lėšas toje sąskaitoje yra laikomos pasaugos pagrindais remiantis atitinkama sutartimi su FMĮ.

Norint iki galo įgyvendinti patikėjimo sąskaitų schemą ir atskirti sąskaitą atidariusį ir tvarkantį subjektą nuo subjektų, kurie yra tokioje sąskaitoje esančių piniginių lėšų savininkai, buvo būtina Indėlių ir įsipareigojimų investuotojams draudimo įstatymo nuostatomis praplėsti iki tol galiojusią gana siaurą „indėlininko“ sąvoką suformuluojant ją taip:

„Kai fizinis ar juridinis asmuo (išskyrus investicinių bendrovių valdymo įmones ir pensijų fondų valdymo įmones), laikydamas indėlį veikia kaip patikėtinis, indėlininku laikomas patikėtojas“ [4, 2 str. 7 d.), t. y. FMĮ klientas. Tokiu atveju FMĮ klientai, o tiksliau – jų pinigines lėšas, tampa apsaugotos ne tik nuo FMĮ bankroto, bet ir apdraustos nuo komercinio banko bankroto. Taigi FMĮ klientų pinigines lėšas, laikomas komerciniame banke atidarytose patikėjimo sąskaitose, tampa apdraustos remiantis Indėlių ir įsipareigojimų investuotojams draudimo įstatymu. Nepriėmus minėtos pataisos, praplečiančios indėlininko sąvoką, draudimo išmokos komercinio banko bankroto atveju FMĮ klientams už jų pinigines lėšas, laikomas komerciniame banke, kurias patikėjimo teisės pagrindais tvarko banko sąskaitą atidariusi FMĮ, nebūtų mokamos. Taigi nuo minėto Indėlių ir įsipareigojimų investuotojams draudimo įstatymo įsigaliojimo momento kiekvienas FMĮ klientas, kurio lėšos laikomos patikėjimo sąskaitoje, laikomas indėlininku. Tokie įstatymo papildymai priimti atsižvelgiant į Europos parlamento ir Tarybos 1994 m. gegužės 30 d. direktyvą 94/19/EB [6] dėl indėlių draudimo schemų perkėlimo į nacionalinę teisę.

Kalbėdamas apie patikėjimo sąskaitas komerciniuose bankuose, kurias anksčiau ar vėliau turės atidaryti savo klientams kiekviena FMĮ, matyčiau daugiau praktinių nei teorinių problemų, nes patikėjimo sąskaitų atidarymo bei tvarkymo komerciniuose bankuose nuostatos neįtvirtintos nė viename teisės akte. Iki Civilinio kodekso įsigaliojimo 2001 m. liepos 1 d. Lietuvos Bankas detaliai reglamentavo atskirų sąskaitų rūšių komerciniuose bankuose atidarymą bei tvarkymą, o dabar ši sritis ganėtinai liberalizuota ir banko sąskaitų klausimai reguliuojami tik Civiliniame kodekse įtvirtintomis nuostatomis, todėl komerciniai bankai turi gana daug laisvių patys nusistatyti detalią tvarką. Galima daryti išvadą, kad patikėjimo sąskaitos atidarymas bei tvarkymas neprieštarauja Civilinio kodekso nuostatomis, o komerciniai bankai gali patys laisvai nusistatyti patikėjimo sąskaitų atidarymo tvarką ir atitinkamai sutarčių dėl patikėjimo sąskaitų atidarymo nuostatas. Šiuo atveju, manyčiau, komerciniai bankai neturėtų prieštarauti šios naujoviškos patikėjimo sąskaitos atidarymui ir žengti pirmąjį žingsnį pasitikdami vertybinių popierių rinkos naujovę – patikėjimo pagrindu atidaromą ir tvarkomą banko sąskaitą. Jeigu nuostatų dėl patikėjimo sąskaitų įgyvendinimui komerciniai bankai dėl įvairiausių priežasčių priešintųsi arba nesutiktų atidarinti patikėjimo sąskaitų, dėl kurių iš pirmo žvilgsnio kyla daug keblumų, Lietuvos Bankas turėtų imtis atitinkamų veiksmų, jog būtų užtikrintas Indėlių ir įsipareigojimų investuotojams draudimo įstatyme įtvirtintų nuostatų įgyvendinimas. Reikia pripažinti, kad patikėjimo sąskaitose cirkuliuos daugelio FMĮ klientų pinigines lėšas. Taigi tokių sąskaitų tvarkymas yra susijęs su tam tikra specifika, todėl komerciniai bankai privalo reglamentuoti specifinių – patikėjimo pagrindu tvarkomų sąskaitų atidarymą ir tvarkymą. Lietuvos Bankas, kaip komercinių bankų priežiūrą vykdanči institucija, turėtų aprobuoti tam tikras sutarčių dėl patikėjimo sąskaitų atidarymo nuostatas, kurios būtų įtvirtintos ir komercinių bankų parengtose standartinėse patikėjimo sąskaitų atidarymo sutartyse. Atitinkamai turėtų būti patvirtintos ir patikėjimo sąskaitų tvarkymo mechanizmą įtvirtinančios nuostatos, jeigu tokių prireiktų. Atsiradus neaiškumų ar prieštaravimų sutartyse dėl patikėjimo pagrindu tvarkomų sąskaitų gali taip nutikti, kad, komerciniam bankui bankrutavus, FMĮ klientų pinigines lėšas ir vėl bus palaikytos FMĮ lėšomis ir dėl šios priežasties jos nebus laikomos apdraustomis. Manyčiau, kad tokios Lietuvos Banko intervencijos į komercinių bankų veiklą motyvu būtų galima laikyti viešąjį interesą. Atitinkamai vertybinių popierių rinkos priežiūros institucijos turėtų imtis veiksmų ir užtikrinti, jog visos FMĮ su savo klientais kuo greičiau sudarytų ne tik jau minėtas patikėjimo sutartis, bet ir, remiantis Indėlių ir įsipare-

reigojimų investuotojams draudimo įstatymo nuostatomis, atidarytų patikėjimo sąskaitas komerciniuose bankuose.

Išsprendus klientų piniginių lėšų, kurios laikomos komerciniuose bankuose, apsaugos problemą, FMĮ klientas anksčiau vis dar likdavo neapsaugotas tuo atveju, jeigu dingtų kliento vertybiniai popieriai dėl neteisėto pasisavinimo, panaudojimo neteisėtoms reikmėms arba pervedimo iš vienos sąskaitos į kitą sąskaitą klaidos¹, taip pat piniginės lėšos, grynujų pinigų pavidalu laikomos FMĮ. Reikėtų paminėti, kad 1997 m. kovo 3 d. direktyva 97/9/EB [6.] dėl investuotojų kompensavimo schemų įpareigoja kiekvieną Europos Sąjungos narę įdiegti sistemą, užtikrinančią tam tikro dydžio draudimo išmokos išmokėjimą tiems asmenims, kurie perdavė savo pinigus ar vertybinius popierius investicines paslaugas teikiančiam bankui arba FMĮ ir nebegali jų atgauti dėl šių asmenų nemokumo.

Kalbant apie FMĮ kliento turto apsaugos įtvirtinimą, remiantis minėtos 97/9/EB direktyvos nuostatomis buvo priimtas jau minėtas Indėlių ir įsipareigojimų investuotojams draudimo įstatymas, numatantis vertybinių popierių, apskaitomų FMĮ ar komerciniame banke², apdraudimą nuo FMĮ ar komercinio banko negalėjimo grąžinti juos klientams dėl neteisėto pasisavinimo, panaudojimo neteisėtoms reikmėms arba klaidos pervedant iš vienos sąskaitos į kitą, taip pat kliento piniginių lėšų, kurios yra FMĮ grynujų pinigų pavidalu, apdraudimą. Šis įstatymas taip pat numato specialų draudimo įmokų, kurias turės mokėti FMĮ, bei draudimo išmokų mechanizmą. Reikėtų pabrėžti, kad kiekviena naujovė turi pranašumų ir trūkumų. Vienas iš neigiamų veiksnių, mano nuomone, bent jau žvelgiant iš FMĮ pozicijų, yra papildoma finansinė našta FMĮ, t. y. FMĮ yra užkraunama draudimo įmokų mokėjimo pareiga. Ši pareiga, žinoma, daugiau turės įtakos smulkiosioms FMĮ, nes draudimo įmokų pagrindinės dalies dydis yra fiksuotas ir nesiejamas su kokiais nors rodikliais, į kuriuos atsižvelgiant būtų diferencijuojamos įmokos, ir tik papildoma įmokos dalis numato tokią diferenciaciją atsižvelgiant į sudarytų sandorių su vertybiniais popieriais vertę. Minėtas neigiamas veiksnys, mano nuomone, akivaizdžiai tampa neišvengiamas siekiant optimaliai suderinti FMĮ ir jų klientų saugumo interesus.

Išvados

Priimtas Civilinis kodeksas ne tik atskleidžia naujas galimybes užpildyti tam tikras teisinio reguliavimo FMĮ ir jų klientų teisinių santykių spragas, bet taip pat diegia ir centralizuotą teisės viziją, kai visi teisės aktai siejami į darnią ir vienodais principais vadovaujantis sutvarkytą teisės aktų sistemą bei šalinamos įstatymo leidėjo padarytos klaidos ar paliktos įstatymų leidybos spragos. Kalbant apie FMĮ ir jų klientų teisinius santykius, o būtent apie FMĮ turto atskyrimo nuo FMĮ kliento turto klausimą, svarbus vaidmuo tenka patikėjimo teisės nuostatomis, išdėstytoms Civilinio kodekso 4.106–4.110 bei 6.953–6.968 straipsniuose.

Nustatant FMĮ reikalavimus atidaryti patikėjimo pagrindu tvarkomas sąskaitas komerciniuose bankuose siekiama maksimaliai apsaugoti klientų pinigines lėšas, tačiau čia aktyviau turėtų veikti vertybinių popierių ir komercinių bankų priežiūros institucijos, kontroliuodamos, kaip įgyvendinamos Indėlių ir įsipareigojimų investuotojams draudimo įstatymo nuostatos. Į FMĮ klientą turi būti žvelgiama kaip į vartotoją, t. y. mažiau apsaugotą sandorio šalį.

Civiliniame kodekse įtvirtintų patikėjimo nuostatų, taip pat remiantis šiame straipsnyje nurodytais naujai priimtais įstatymais nustatyta FMĮ klientams priklausančių piniginių lėšų ir vertybinių popierių saugumo garantijų sistema padidins visuomenės pasitikėjimą investicinių paslaugų teikėjais – komerciniais bankais ir finansų maklerio įmonėmis, tačiau dar lieka nemažai neišspręstų praktinio pobūdžio klausimų, susijusių su Civilinio kodekso atitinkamų nuostatų įgyvendinimu bei adaptavimu šiuo metu nusistovėjusiems teisiniams santykiams. Patikėjimo sutarčių bei patikėjimo sąskaitų atidarymo ir tvarkymo sutarčių turinį turėtų detaliau reglamentuoti vertybinių popierių rinkos ir komercinių bankų priežiūros institucijos. Ver-

¹ Kadangi įprastu atveju vertybiniai popieriai, apskaitomi FMĮ, nedingsta, nes yra laikoma, kad jie apskaitomi pasaugos pagrindais.

² Kai bankai veikia kaip vertybinių popierių viešosios apyvartos tarpininkai.

tybinių popierių komisija turėtų standartizuoti patikėjimo sutartis tarp FMĮ ir jų klientų arba aprobuoti esmines tokių sutarčių sąlygas. Tai leistų remiantis Civilinio kodekso nuostatomis dėl turto patikėjimo atskirti FMĮ turtą nuo FMĮ kliento turto. Atitinkamai Lietuvos Bankas, kaip komercinių bankų priežiūros funkciją atliekanti valstybės institucija, turėtų aprobuoti sutarčių dėl patikėjimo pagrindu atidaromų ir tvarkomų sąskaitų esmines nuostatas, kurios būtų privalomos komerciniams bankams rengiant standartines sutartis dėl tokių sąskaitų atidarymo ir tvarkymo. Taip būtų užtikrinta, kad FMĮ klientų lėšos būtų apdraustos komercinio banko bankroto atveju.

LITERATŪRA

1. **Lietuvos Respublikos** civilinis kodeksas // Valstybės žinios. 2000 m. rugsėjo 6 d. Nr. 74. Publikacijos Nr. 2262; Valstybės žinios. 2000 m. rugsėjo 13 d. Nr. 77; Valstybės žinios. 2000 m. rugsėjo 22 d. Nr. 80; Valstybės žinios. 2000 m. rugsėjo 29 d. Nr. 82.
2. **Dėl Sutarčių** tarp vertybinių popierių viešosios apyvartos tarpininkų ir jų klientų sudarymo taisyklių. Lietuvos Respublikos vertybinių popierių komisijos nutarimas // Valstybės žinios. 2000 m. liepos 5 d. Nr. 54. Publikacijos Nr. 1598.
3. **Lietuvos Respublikos** vertybinių popierių viešosios apyvartos įstatymo pakeitimo įstatymas // Valstybės žinios. 2001 m. gruodžio 30 d. Nr. 112. Publikacijos Nr. 4074.
4. **Lietuvos Respublikos** indėlių ir įsipareigojimų investuotojams draudimo įstatymas // Valstybės žinios. 2002 m. birželio 28 d. Nr. 65. Publikacijos Nr. 2635.
5. **Dėl kelių** vertybinių popierių ir pinigų sąskaitų atidarymo. Lietuvos Respublikos vertybinių popierių komisijos išaiškinimas. Priimta Vertybinių popierių komisijos 2001 m. spalio 26 d. posėdyje. <http://www.lsc.lt/aktualijos2.html>
6. <http://europa.eu.int/eur-lex/en/index.html>
7. **Lietuvos Respublikos** vertybinių popierių komisijos 2001 metų darbo ataskaita. <http://www.vpk.lt/lt/index.php?fuseaction=content.viewArticle&id=249>
8. **Ratner D. L.** Securities regulation. – West Group. St. Paul, Minn., 1998.
9. **Fabozzi F. J., Modigliani F.** Capital markets: Institutions and instruments. – Prentice Hall, Englewood Cliffs, New Jersey, 1992.

Peculiarities of the Legal Relations between Stock Brokerage Firms and their Clients

Tomas Rymeikis

Law University of Lithuania

SUMMARY

The article is aimed at analyzing issues related to the protection of monetary sources and securities of investors to be kept with stock brokerage firms of Lithuania. First part of the article gives general description of the situation with respect to the safety of funds also securities of the investors. Introductory part is followed by analysis of applicability of the respective provisions of the Civil Code in enhancing the level of protection for the funds of investors, the basic goal of which is to separate property of the stock brokerage firms from the property of their clients, i.e. investors. Further author investigates newly adopted laws which provide for the framework for the better protection of investors' funds and securities, also makes conclusions and recommendations on the steps that need to be taken in order to ensure their proper implementation. And finally, the article explains what should be the role of the respective State institutions in supervising the securities' market as well as the related activities.

